

УДК 339.9

М. Р. Орнат,

здобувач, Тернопільський національний економічний університет

Голова М&А департаменту, Інвестиційний банк АРТ-Капітал

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КИТАЇ ТА УКРАЇНІ

M. Ornat,

Aspirant, Ternopil national economic university

Head of M&A department, Investment bank ART-Capital

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE STRATEGY OF REGULATION AND SUPPORT FOR ENTERPRISES OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN CHINA AND UKRAINE

Вивчення стратегії регулювання та підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в Китаї та порівняння з Україною є надзвичайно актуальним для народного господарства України. У результаті аналізу порівнюються стратегії державного регулювання малого та середнього бізнесу в Китаї та Україні. Зроблено практичні рекомендації щодо запозичення позитивного досвіду економічних реформ Китаю щодо підприємств малого та середнього бізнесу для народного господарства України.

Research of the strategy of regulation and support for enterprises of small and medium business in China and comparing it with Ukraine is increasingly actual for the economy of Ukraine. As a result of the analysis the strategies of state regulation of small and medium business are compared. Practical recommendations regarding adoption of positive experience of economic reforms of China regarding enterprises of small and medium business for the economy of Ukraine.

Ключові слова: підприємства малого та середнього бізнесу, стратегія, народне господарство, кореляція, точка Лаффера, ВВП, фінансова політика.

Key words: enterprises of small and medium business, strategy, correlation, Laffer's point, GDP, fiscal policy.

ВСТУП

Сучасна практика господарювання і світовий досвід показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія великих, середніх і малих підприємств та їх оптимальне співвідношення. Малий бізнес, що постійно змінюється, є найбільш динамічним елементом структури народного господарства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання стратегій державного регулювання та підтримки малого та середнього бізнесу в Китаї та в Україні є предметом дослідження як у працях зіноземних, так і вітчизняних науковців (Жень Фей, М. Селіщева, В. Полгерівіча, В. Андрійчука, П. Малого, М. Алексієнка, А. Філіпенка та ін.), так і у доповідях міжнародних організацій, передусім ООН, МВФ та Всесвітнього Банку за сприяння інших організацій, зокрема при проведенні моніторингу досягнення поставлених завдань.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є порівняння результативності стратегій регулювання та підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в Китаї та Україні, а також розроблення практичних рекомендацій щодо запозичення позитивного зарубіжного дос-

віду реформування сектора малого та середнього бізнесу для України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Набутий власний досвід, позитивні результати розвитку малого і середнього підприємництва в країнах, які пройшли етап реформування економічних систем, свідчать про те, що мале підприємство є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами. А малі підприємства за певних умов і за підтримки з боку держави тенденційно-інноваційні, гнучкі, мають підприємницький досвід і достатній професійний рівень.

На жаль, в Україні поки що ефективний механізм підтримки й стимулювання розвитку підприємництва не створений. Прийняті програми, закони, постанови мають здебільшого декларативний характер. Мале підприємство зазнає утиску з боку національних і регіональних органів замість надання реальної допомоги. У результаті проведеного дослідження за 2006—2012 рр. виявилось, що найбільш вагомими проблемами малого бізнесу є високий рівень податків, недостатність

Таблиця 1. Пріоритетні проблеми малого та середнього бізнесу в Україні, у %

№ п/п	Показники респондентів, які вказали на проблему, %	Роки	
		2006	2012
1.	Високий рівень податків	95,0	97,0
2.	Недостатність фінансових ресурсів	-	92,0
3.	Складність одержання кредитів	16,0	78,0
4.	Часті зміни в законодавстві	60,0	75,0
5.	Недолік інформації	4,0	74,0
6.	Неплатежі з боку клієнтів	32,0	62,0

Джерело: Складено за даними Міжнародної фінансової корпорації. [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>.

Таблиця 2. Порівняльні показники фінансового стану підприємств України у 2012 р.

Показники	Середні значення показників	
	Підприємства малого бізнесу	Середні й великі підприємства
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,00	2,77
Оборотність дебіторської заборгованості	7,04	6,40
Оборотність запасів	8,47	5,31
Оборотність основних активів	9,40	3,50
Частка чистого прибутку, що направляється на оплату дивідендів, %	2,90	40,52
Чиста комерційна маржа, %	10,91	9,20
Частка позикових коштів у загальній сумі пасивів, %	49,00	38,07

Джерело: складено за даними Світового банку [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.

способів фінансування, складність отримання кредитів (таблиця 1).

За даними таблиці 1 можна дійти висновку, що проблеми малого бізнесу за досліджуваний період не тільки не були вирішені, але й набули ще більшої актуальності.

Так, в 2012 р. 92% опитаних вказали на недостатність вільних фінансових коштів для розвитку підприємств малого бізнесу, у той час як у 2006 р. на таку проблему вони не вказували, а 78% — на складність отримання кредитів проти 16% шість років тому. Аналіз результатів дослідження дозволив визначити, що недостатність фінансових ресурсів і складність залучення кредитів особливо в малих підприємств значною мірою пов'язані з недосконалістю відносин банк — підприємець, де недостатньо враховуються інтереси суб'єктів малого бізнесу при визначенні умов надання кредитів. Зокрема, доведено, що більшість показників, які характеризують фінансовий стан великих і малих підприємств, мають істотні розходження, як показано в таблиці 2, зазначені відмінності враховуються в практиці кредитування підприємств малого та середнього бізнесу [1].

Державна підтримка підприємств малого і середнього бізнесу (ПМСБ) у Китаї значно відрізняється від України. У минулому "Закон про підприємство" і "Закон про компанії" не диферен-

ціювали підприємства залежно від їхнього розміру на малі, середні й великі. Зараз прийнятий "Закон про сприяння малим і середнім підприємствам" [2].

У 2012 р. в рамках Державного торгово-економічного комітету була створена Загально-китайська робоча група по стимулюванню розвитку ПМСБ. У її склад входять 12 фінансових, науково-технічних, банківських і інших організацій і установ.

У вищевказаний "Закон" включене положення про те, що в державний бюджет необхідно включати статтю видатків на підтримку малих і середніх підприємств. Крім цього, вся податкова політика в сфері малого бізнесу різнобічно диференційована [2].

Різні пільги й форми підтримки мають: більшість підприємств, розташованих в "бідних" районах; підприємства, що обслуговують сільськогосподарське виробництво; наукові органі-

зації, що передають технології або надають технічну допомогу; вся сфера комунального обслуговування.

Пільгова політика держави поширюється на підприємства, створені робітниками, звільненими з державних підприємств. Організації, що кредитують неприбуткові підприємства, включені у Загально-китайський експеримент і вони на 3 роки звільняються від сплати податку з обороту [3].

У 2011 р. групою "Аналізу проблем розвитку ПМСБ" (Китай) з метою рішення завдань більш ефективної державної підтримки МСБ було проведено дослідження успішно працюючих у бізнесі малих підприємств із приватною формою власності [4].

Державна стратегія в сфері ПМСБ включає два напрями:

1) сильний прямиий вплив на розвиток сектору на початковому етапі й згодом перехід на методи непрямого впливу;

2) "тиск" на керівників різного рівня з метою їхньої активної підтримки державної політики по напрямках: забезпечення грошово-фінансового обороту капіталу ПМСБ; кредитні гарантії; управління початковою стадією підприємництва; технічна допомога та консультації по управлінню; інформаційні послуги; освоєння ринку; підготовка кадрів [4].

Таблиця 3. Відмінності стратегій державної підтримки ПМСБ в Україні і в КНР

Оцінка української стратегії державної підтримки ПМСБ	Оцінка китайської стратегії державної підтримки ПМСБ
Цільова й адресна обмеженість. Практична відсутність державної підтримки. Складні умови функціонування підприємств.	Розвинені вибірковість і адресність. Значна державна підтримка. Прості процедури взаємин з державою.
Підтримка неефективного і нестійкого державного сектора. Пріоритет законодавства.	Фінансово-кредитне забезпечення, розвинена система пільг. Пріоритет бізнес-діяльності.
Нестійка податкова політика	Ефективна, гнучка, податкова політика.
Єдиний регіональний підхід	Диференціальна політика впливу на регіони. Ефективність ВЕЗ.
Несприятливе суспільне сприйняття підприємств і байдуже, або негативне ставлення чиновників до підприємств. Недостатня ефективність керування в сфері ПМСБ	Сприятливе суспільне сприйняття підприємств і позитивне відношення чиновників до підприємництва. Оцінка діяльності структур влади за критерієм їхньої участі в підтримці ПМСБ.
Низький рівень прагматизму й коефіцієнта корисної дії органів влади у сфері підтримки ПМСБ	Високий рівень прагматизму й високий коефіцієнт корисної дії органів влади у сфері підтримки ПМСБ

Джерела: 1. складено за даними Світового банку [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.doingbusiness.org/reforms/overview/economy/ukraine>

2. складено за даними Світового банку [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.doingbusiness.org/Reforms/Overview/Economy/china>

Таблиця 4. ВВП і обсяг податкових надходжень у консолідований бюджет Китаю, млн юанів

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП	81910,9	89403,6	97314,8	102397,9	116694,0	136515,0
Податкові надходження	10315,0	12665,8	15165,5	16996,6	20466,1	25718,0

Джерело: складено за даними Національного бюро статистики КНР. [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20130111_402865670.htm

Із врахуванням вищевикладеного й порівняльного аналізу стратегії регулювання та підтримки підприємств малого та середнього бізнесу України й Китаю, можна виділити наступні їхні відмінні риси, наведені у таблиці 3.

Одним з головних факторів, що стримує в Україні ріст виробничої активності, стала нераціональна фіскальна політика, що проводиться державою протягом практично всіх 2000-х рр. Той податковий тягар, що встановила держава, був явно надмірним і не дозволяв виробничим структурам вести нормальну економічну діяльність. Такий фіскальний тиск спричинив цілий ряд негативних явищ:

- 1) була придушена підприємницька активність;
- 2) багато важливих і пріоритетних із загальнодержавних позицій галузей автоматично почали поступово стагнувати, у результаті чого відбулася своєрідна структурна деградація української економіки;
- 3) нестерпний податковий прес, стимулюючи ухилення від податків і розвиток тіньового сектора економіки, загострив бюджетні проблеми країни [9].

Оцінити ефективність фіскальної політики можна з різних позицій, а саме з позиції економічного суб'єкта (джерела оподаткування) і держави (одержувача податків). При оцінці фіскаль-

ної політики з погляду держави можливі два аспекти аналізу: оцінка ефективності фіскальної політики, що впливає на виробничу активність економічної системи й на поповнення дохідної частини державного бюджету. Як правило, ці дві оцінки вступають у протиріччя, і фіскальна політика, ефективна з погляду другого критерію, може бути зовсім неефективною з першого погляду. Крім того, навіть у рамках кожного із цих критеріїв фіскальна політика може мати неоднозначний результат, тобто в розвитку досліджуваних процесів є точки перегину (точки Лаффера першого і другого роду) [6].

Як базова інформація для розрахунків були використані статистичні дані про податкові доходи й обсяг ВВП Китаю за період 2006—2011 року, представлені в таблиці 4.

Дані, отримані в результаті застосування двопараметричного методу на прикладі макроекономічних показників України, представлені в таблиці 5. Аналогічне дослідження показане для Китаю в таблиці 6.

Виходячи з фіскальних параметрів для української економіки, можна зробити висновок про те, що хоча реальне податкове навантаження в нашій країні поступово знижується — в цілому воно ще не під силу вітчизняним підприємствам.

Розмір податкового навантаження перевищує точку другого роду, після якої ПМСБ не можуть розвиватися в рамках чинного законодавства. Вони повинні використовувати схеми оптимізації податків та переходити в тіньову економіку, або зовсім не працювати [6].

Тому приблизно 50% промислових ПМСБ перебувають у тіньовій економіці. Те, що податкове навантаження в Україні за розглянутий період вище точки Лаффера другого роду, говорить також про те, що держава не тільки за допомогою фіскальної політики недостатньо стимулює розвиток вітчизняної економіки, але й саме недоотримує значні суми в бюджет у вигляді податкових надходжень [6].

Отримані дані (таблиця 6) вказують на те, що в цілому значення податкового навантаження на підприємства КНР у розглянутому періоді були трохи нижчі відповідних значень для української економіки за той же проміжок часу.

Таблиця 5. Розрахункові фіскальні параметри української економіки

Показник	2002	2004	2006	2008	2010	2011
Податкове навантаження, %	25,07	23,99	23,28	22,92	22,36	21,28
Точка Лаффера 1-го роду, %	16,07	15,54	15,08	14,71	15,40	15,7
Точка Лаффера 2-го роду, %	21,43	20,72	20,11	19,62	20,53	20,55

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>. Розділ — Економічні та фінансові показники України.

Таблиця 6. Розрахункові фіскальні параметри китайської економіки

Показник	2002—2003	2004—2005	2006—2007	2009—2010	2011
Податкове навантаження, %	13,41	14,90	16,10	17,10	18,84
Точка Лаффера 1-го роду, %	11,73	11,20	11,50	13,16	14,1
Точка Лаффера 2-го роду, %	15,64	14,93	15,33	17,55	17,7

Джерело: складено за даними Національного бюро статистики КНР. [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20130222_402874590.htm

Крім того, реальне фіскальне навантаження в Китаї постійно варіювалося щодо точок Лаффера, що в цілому приносило більший ефект, як у плані отримання доходів у бюджет країни у вигляді податкових надходжень, так і в плані стимулювання вітчизняної економіки.

Значення податкового навантаження 2011 р. презентує, що за оподаткуванням китайські ПМСБ будуть перебувати в інтервалі між точками Лаффера, у той час як Україні необхідно провести термінові коригувальні заходи щодо зниження цього навантаження на ПМСБ, щоб вийти з критичної зони.

Для підвищення ефективності фіскальної політики України як з метою підвищення дохідної частини бюджету, так і з метою розвитку економіки загальне податкове навантаження необхідно знизити з колишнього рівня мінімум до діапазону, що перебуває між точками Лаффера першого й другого роду [6].

Як вказано в таблиці 5, точка Лаффера першого роду для української економіки в розглянутому періоді перебувала в інтервалі від 14,71 до 16,07%, а точка другого роду в інтервалі від 19,62 до 21,43%. Отже, значення податкового навантаження на підприємства України повинне перебувати, як мінімум, в інтервалі від 15 до 20%, і чим менші значення податкових надходжень від ПМСБ в зазначеному інтервалі будуть прийняті, тим краще для підвищення темпів економічного росту [1].

Отже, реальний відсоток податкового навантаження повинен перебувати нижче точки Лаффера

першого роду. Якщо держава не може на даний момент дозволити знизити податковий тягар до такого рівня для всіх підприємств України, то, принаймні, вона повинна це зробити для малих і середніх підприємств, тому що саме вони є локомотивом кожної розвинутої економіки, і саме їм необхідно забезпечити оптимальні умови розвитку. І фіскальна політика, зрозуміло, займає тут не останню роль, а одну з перших.

Основний акцент у таких випадках повинен ставитися на податку з обігу, податку на додану вартість, податку на майно й прибутковий податок. Саме ці фіскальні інструменти найбільш діючі й разом з тим найбільш чутливі для господарських суб'єктів [6].

Зокрема, Китай з 1 серпня припинив стягування ПДВ і податку на обіг з малого бізнесу, якщо його місячні продажі не перевищують 20 тис юанів / 3226 доларів США. Вказана реформа була проведена з метою сприяння експорту малих та середніх підприємств. Нова пільга торкнеться понад 6 млн дрібних компаній і безпосередньо десятків мільйонів людей.

Досить легко побудувати динамічні ряди для точок Лаффера першого і другого роду й потім встановити зв'язок між ними. Такі деталізовані розрахунки дозволять більш чітко визначити раціональну фіскальну політику, а саме, які податки варто перевищити, а які — знизити [6].

Для досягнення мети даної наукової статті варто також провести статистичний аналіз залежностей за допомогою побудови кореляційних залежностей на базі даних про ВВП і обсяг податкових надходжень за період з 2007 р. по 2011 р. для Китаю, які наведені в таблиці 7.

Визначимо кореляційні зв'язки між значеннями динамік податкового навантаження й кількістю ПМСБ для Китаю. Це дозволить виявити й уточнити, у яку сторону (збільшення або зменшення) необхідно змінювати податковий тягар на розглянуті господарюючі суб'єкти з метою досягнення максимізації податкових надходжень у бюджет одночасно зі збільшенням обсягу продукції, що випускається, і наданих послуг [8].

Позитивна величина коефіцієнта кореляції між змінними податкового навантаження й кількістю ПМСБ для Китаю свідчить про те, що при зміні величини податкового навантаження,

Таблиця 7. ВВП і обсяг податкових зборів у консолідований бюджет Китаю, млн дол. США (частка ПМСБ)

Показник	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП	68214,84	71954,40	81690,57	96293,34	116456,72
Податки	9663,98	11213,34	13559,47	16888,18	21939,23

Джерело: складено за даними Національного бюро статистики КНР [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20130111_402865670.htm

Таблиця 8. Кореляційний зв'язок між податковим навантаженням і кількістю ПМСБ в КНР

КНР		
	Податкові надходження	Кількість ПМСБ
2007	13,41	40000000
2008	14,9	45000000
2009	16,1	51100000
2010	17,1	53100000
2011	18,84	55100000
Коефіцієнт кореляції	0,9641	

Джерело: складено за даними Національного бюро статистики КНР [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20130111_402865670.htm

Таблиця 9. Кореляційний зв'язок між податковим навантаженням і обсягом ВВП у Китаї

Рік	Податкові надходження від ПМСБ	ВВП від ПМСБ
2007	9663,9859	68214,8355
2008	11213,339	71954,401
2009	13559,476	81690,576
2010	16888,179	96293,3424
2011	21939,225	116456,726
Коефіцієнт кореляції	0,9987	

Джерело: складено за даними Національного бюро статистики КНР [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20130111_402865670.htm

кількість ПМСБ у Китаї змінюється в одному напрямку. Кореляційні зв'язки визначаються за допомогою коефіцієнта кореляції (r_{xy}), що одержують розподілом значення коваріації на добуток середніх квадратичних відхилень X і Y .

У таблиці 8 наведені результати розрахунку парних коефіцієнтів кореляції (r_{xy}) між змінними податкового навантаження (X) і кількістю ПМСБ (Y) для Китаю.

Отримавши висновки на основі таблиці 8, можна підтвердити результати дослідження за допомогою визначення кореляційної залежності між обсягом ВВП і податковими надходженнями в економіці КНР. Дані наведені в таблиці 9.

ВИСНОВКИ

Кореляційний зв'язок між податковим навантаженням і обсягом ВВП в Україні менше ніж у Китаю ($0,9879 < 0,9987$), що свідчить про більшу раціональність китайської фіскальної політики та змушує реформувати національну податкову систему для подальшого залучення інвестицій. Негативна величина коефіцієнта кореляції між податковим навантаженням і кількістю ПМСБ для України свідчить про факти зростання тіньової економіки або припинення функціонування.

Якщо уряд України не буде вживати заходів по "ослабленню" фіскального тиску на підприємства, Україну чекає неминучий спад ділової активності, відтік іноземних інвестицій, уповільнення темпів економічного зростання й, як наслідок, погіршення макроекономічних показників.

Процедура пропорційного зниження всіх податків повинна бути визнана як нераціональна, тому що це пов'язано з масштабним струсом фіскальної системи, що майже завжди має негативні наслідки.

Література:

1. Держава і ринок: порівняльний аналіз реформування економіки України та Китаю / П.Й. Малий // Економічна теорія. — 2012. — № 4. — С. 3—11.

2. Мировая экономика: учебник для студ. вузов / Г.П. Черников, Д.А. Черникова. — М.: Дрофа, 2009. — 432 с.

3. Китайская экономика в XXI веке / Л.С. Селищев, Н.А. Селищев. — СПб.: Питер, 2010. — 239 с.

4. Мировая экономика: Учебник / Ред. А.С. Булатов. — М.: Юристъ, 2009. — 734 с.

5. Китай на пути модернизации и реформ. 1949—2009 / Редкол. М.А. Титаренко. — М.: Восточная литература, 2009. — 735 с.

6. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран: учебник для студентов вузов / Ред. В.П. Колесов. — М.: Флинта, 2010. — 479 с.

7. Промышленная политика Китая: очередное достижение / С. Иванов // Экономист. — 2009. — № 1. — С. 52—57.

8. Инновационные процессы в стратегии индустриального развития Китая / З. Муромцева // Пробл. теории и практики упр. — 2009. — № 3. — С. 54—61.

9. Стратегии институциональных реформ. Китай и Россия / В. М. Полгеревич // Экономика и мат. методы. — 2009. — Т. 42, № 2. — С. 3—16.

10. China information base. [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.chinatoday.com>

11. Національне бюро статистики КНР. [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.stats.gov.cn/english/pressrelease/t20130111_402865670.htm

Стаття надійшла до редакції 08.08.2013 р.